

СТАНОВИЩЕ

от доц. д-р Силвия Атанасова Петкова,
Софийски университет „Св. Климент Охридски”

на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен 'доктор'
в област на висше образование: Хуманитарни науки
професионално направление: Филология
докторска програма: Славянски езици (полски език)

Автор: **Димитрина Георгиева Костадинова-Хамзе**

Тема: **Езиково изразяване на комичното
(върху материал от творчеството на Витолд Гомбрович)**

1. Общо представяне на процедурата и докторанта

Дисертационният труд е разработен от Димитрина Георгиева Костадинова-Хамзе, докторант на самостоятелна подготовка в Пловдивски университет „Паисий Хилендарски” към Филологически факултет, катедра „Славистика”.

Комплектът с материали, представен от докторантката съгласно член 36 (1) от Правилника за развитие на академичния състав на Пловдивски университет „Паисий Хилендарски”, съдържа следните документи:

1) заповед за записване в докторантура от 2010 г.; заповед за промяна на темата на дисертацията от 2014 г.; заповед за отчисляване от докторантура; заповед за провеждане на изпит по специалността от индивидуалния план – на 22.02.2011 г. (изпитът е издържан с оценка мн. добър 5); заповед на Ректора за разширяване на състава на катедрения съвет за провеждане на предварително обсъждане на дисертационния труд;

2) протокол №101 от 20.06.2016 г. от катедрен съвет за готовността на докторанта за откриване на процедура; протокол № 104 от 06.07.2016 г., отразяващ резултатите от предварителното обсъждане на дисертационния труд и решението той да бъде предложен за публична защита;

3) дисертационен труд;

4) автореферат на дисертационния труд;

5) списък на научните публикации на Д. Хамзе (107 бр.)

6) списък на публикациите на Д. Хамзе по темата на дисертацията (78 от общия брой);

7) копия на 7 научни публикации по темата и списък на забелязани цитирания;

8) декларация за оригиналност и достоверност на приложените документи;

9) декларация за оригиналност и достоверност на приносите в научния труд;

10) справка за спазване на специфичните изисквания на съответния факултет;

11) копия на дипломи и наградни протоколи, удостоверяващи присъдените награди и отличия (40 бр.) за научни изследвания в рамките на участия в *Евроазиатски първенства по научна аналитика (European-Asian Research Analytics Championship)*.

Димитрина Костадинова-Хамзе е родена на 31.08.1962 г. в София. Завършва средното си образование с медал за отличен успех. През 1987 г. тя се дипломира с отличие като магистър по специалност *Славянска филология* (профил *полонистика*) в СУ „Св. Климент Охридски“. През 1995 г. е назначена за щатен преподавател (асистент) по полски език в Катедра „Славистика“ на ПУ „Паисий Хилендарски“, където работи и в момента. Участвала е като преводач с полски и френски език в различни международни форуми. Многократно е била на специализации в чужбина: в

Ягелонския университет, Краков, във Варшавския университет и университета в Торун (Полша), както и в университета в Дебрецен (Унгария). Владее полски, руски, чешки и френски език. Завършила е също така двегодишен курс по португалски език и тригодишен курс по унгарски език. Участвала е с доклади в над 66 научни конференции и конгреси у нас и в чужбина, както и в Международен проект по научна аналитика. Автор е на над 100 научни публикации в областта на лингвистиката, литературознанието, философията, естетиката, изкуствознанието. Член е на Международната академия за наука и висше образование (МАНВО), на Националната федерация по научна аналитика (България), както и на Съюза на българските художници.

2. Актуалност на тематиката

Намирам темата на дисертацията за изключително актуална. Чрез нея докторантката дава своеобразен отговор на предизвикателствата, свързани с необходимостта от по-активно разработване на семантико-прагматичния и стилистичния вектор на литературния дискурс върху славянски езиков материал. Сполучлив е и изборът на обект на анализ – произведенията на В. Гомбрович са сравнително добре проучени от литературоведите, но досега не е предприемано цялостно изследване на езика на писателя и по-специално на разноликите прояви на комичното в него. Задачите, които си поставя Д. Хамзе, са свързани с анализа на принадлежащите към различни езикови равнища средства за изразяване на иронията, пародията и гротеската с оглед на широкия социокултурен контекст. Смятам, че те са в пълно съответствие със заявената цел на дисертационното изследване: „във философско-езиков, естетико-лингвистичен и комуникативно-прагматичен ракурс да бъде направен нов „прочит“ на категориите на комичното“ (стр. 9).

3. Познание на проблема

Докторантката познава много добре разработваната в дисертацията проблематика, като обхваща различни гледни точки, представени в трудовете на други автори, и убедително аргументира собствената си позиция. Сред безспорните достойнства на дисертационното изследване е направеният обстоен преглед на литературата по темата, който има висока информативна стойност и същевременно включва съдържателен авторски коментар – резултат от критичното осмисляне на концепциите, които имат отношение към категориите на комичното и тяхното изразяване в творчеството на Витолд Гомбрович. Списъкът на използваната литература свидетелства за отличната библиографска осведоменост на дисертантката, която е проучила най-важните научни постижения в изследваната област (сред тях закономерно преобладават издадените на полски и български език, включени са и трудове на руски и френски език).

4. Методика на изследването

В дисертационния труд се прилага интегративна методология, която съчетава редица утвърдени изследователски методи. Сред тях могат да бъдат открити литературно-историческият, категориално-съпоставителният, семантико-структурният и когнитивният методи, както и методът на дискурсия анализ. Избраният от Д. Хамзе гъвкав, холистичен методологичен подход е особено подходящ с оглед на многоизмерния, динамичен обект на дисертационното изследване. Той е в съзвучие със съвременните тенденции за прилагане на принципа на комплементарност в лингвистиката, както и с преориентацията от строго езиковедски към интердисциплинарни проучвания. Така дисертантката си осигурява възможността в

хода на изследването да надгражда първоначално заявената концептуална база и обсъжданите явления да бъдат видени в нов ракурс.

5. Характеристика и оценка на дисертационния труд и приносите

Дисертационният труд на Димитрина Хамзе съдържа многоаспектен анализ на езиковите средства за изразяване на трите основни категории на комичното – иронията, пародията и гротеската – в творчеството на полския писател Витолд Гомбрович.

Текстът на дисертацията е с обем 525 страници. Съдържанието на трите глави е добре структурирано, като следва стриктно логиката на представяне на отделните аспекти на изследването. Стремехът на докторантката към изчерпателност и всеобхватност на анализа е довел до значителния обем на дисертационния труд, който далеч надхвърля изискванията за този вид квалификационни разработки. Същевременно трябва да се отбележи, че въпреки големия си обем текстът е достатъчно монолитен.

В първа глава Д. Хамзе представя съществуващите възгледи за категориалното поле на комичното и въвежда концептуалната база на изследването. Тя с лекота се справя със задачата да прецизира дефиницията на комичното като емоционално-естетическа категория и насочва вниманието си към трите му субкатегории. Присъединявам се към констатацията на авторката, че в специализираната литература с тях се оперира доста произволно и те често се смесват без да се вземат предвид особеностите на тяхната вербална експликация. На този фон особена теоретична значимост придобива постигнатото от дисертантката отчетливо очертаване на сходствата и различията между трите анализирани форми на комичното.

Като установява общата им платформа, Д. Хамзе подчертава, че иронията, пародията и гротеската имат концептуално-креативен и развоен характер, както и че те изпълняват критично-оценъчна и корективна функция за разлика от други варианти на комиката (скетч, бурлеска, водевил, фарс), имащи предимно развлекателна функция. Същевременно успешно е защитена тезата, че наличието на пресечни точки между трите субкатегории не изключва самостоятелния им статут. Демонстрирайки отлично познаване на изследваната проблематика, дисертантката извежда параметрите, определящи спецификата на всяка от тях. Това става по естествен и убедителен начин чрез открояването на характерното за съответната форма на комичното в рамките на релевантните за нея релации: ирония и свобода, ирония и игра, гротеска и красота, гротеска и абсурд и т.н. Със забележителен изследователски усет авторката идентифицира и типичните езикови прояви на комиката, които задават рамката на предстоящия анализ, а именно негация, метафора, сравнение, повторение, оксиморон, деиксис и др. Така тя гарантира преминаването от абстрактно към конкретно в изследването си, в резултат на което то стъпва на стабилна лингвистична основа.

Във втора глава са осветлени прагматичните измерения на комичното въобще и в творчеството на В. Гомбрович в частност.

Прави впечатление решителността, с която дисертантката пристъпва към спорния въпрос за съотношението между прагматика и модалност, като представя достойно собствената си позиция. Голяма обяснителна сила притежават установените закономерности, отнасящи се до инвариантите на синкретичната модална доминанта в категориите на комичното.

Като представя всяка от разглежданите категории като ансамбъл от речеви актове (РА) със съответната комемна доминанта (явяваща се своего рода мегаакт), Д. Хамзе допринася за по-ясното открояване на интенционалния компонент в смисловата структура на иронията, пародията и гротеската. От първостепенно значение за адекватната интерпретация на прагматичното съдържание на трите вида комеди е

разбирането, че те са индиректни РА, представляващи стандартизиран начин за изразяване на определена илокутивна цел без тя да се назовава.

Приносен момент откривам в изградените от дисертантката разширени илокутивни модели на комемите, с които тя успява да проникне в сложната същност на индиректната комуникация в сферата на комичното. При иронията например е установена едновременната реализация на следните РА в илокутивната зона на продуктора: 1) *асерция*, изразявана чрез декларативния глагол **казвам**; 2) *негативна констатация*, изразявана чрез декларативния парцелат **мисля**, допълван от *вердиктив* и *екзерситив*; 3) *облигативен директив* (‘Държа да разпознаеш ироничната ми интенция и да разчетеш правилно твърдението ми’), изразяван чрез директивния парцелат **искам**, който от своя страна синтезира няколко възможни РА: а/ *деонтив* (‘Трябва да се поправиш’); б/ *предупреждение* (‘Ако не се поправиш, ще стане по-зле’); в/ *оптатив* (‘Дано да се поправиш’); г/ *декларативна хипотеза* с висока степен на убеденост (‘Вярвам, че ще се поправиш’) (стр. 173-174). Интерес представлява констатацията, че пародията до голяма степен дублира илокутивния модел на иронията, а разликата в реализацията на индиректността при двете комемии се свежда до следното: при иронията казваме обратното на това, което мислим, а при пародията уж приемаме това, което всъщност отхвърляме (180 стр.). От гледна точка на разкриване на комуникативно-прагматичните механизми на речта особено ценни са и имплицатурните схеми, които дисертантката предлага за всяка от трите разглеждани комемии.

От ползрението на дисертантката не убягва и възможността прагматичният потенциал на субкатегиите на комичното да бъде разкрит на базата на опозицията истина/лъжа. Солидаризирам се със застъпената от авторката теза, че и трите категории на комичното „прокламират” истината чрез мнимата лъжа, т.е. чрез привидно нарушаване на Кооперативния принцип, което служи като стимул за извеждане на съответните имплицатури.

Като се фокусира върху интерактивната динамика в диалогичното пространство на художествения текст, Д. Хамзе извежда на преден план фигурите на Автора и Читателя. По този начин тя ситуира изследването си в зона на антропоцентричната лингвистика и преминава към същинския анализ на формите на комичното през призмата на комуникативния обмен между продуктора и реципиента в творчеството на В. Гомбрович. В наблюденията си над романа „Фердидурке“ например дисертантката подчертава, че в него пародията е полемична платформа за конструктивен диалог с Читателя, призив за съвместно търсене на истината. Поканата за „разговор”, отправена към Читателя, Димитрина Хамзе интерпретира като израз на желанието на Автора да го направи по-мъдър, по-просветлен, макар и с цената на психически дискомфорт.

В трета глава в пълна степен проличава високото ниво на лингвистична компетентност на дисертантката и умениято ѝ да анализира в дълбочина езиковите факти. В раздел 3.0., озаглавен *Езикът на Гомбрович като глобален провокатив и стимул за комикогенеза*, Д. Хамзе се е постарала да обхване цялото разнообразие от вербални средства и похвати, служещи за изразяване на комичните категории в дискурса на изследваните литературни произведения.

Осъществен е задълбочен анализ на функциите на оксиморона при формирането на ироничното, пародийното и гротескното изображение. Авторката регистрира голямо разнообразие от подтипове, в които се проявява оксиморонът (ситуативен, семантичен, стилистичен, психологически и др.), и изтъква неоспорими аргументи в полза на тезата, че той „оглавява” целия езиков репертоар в творчеството на писателя, подчинявайки го на целите на комикогенезата. Не по-малко значение за разкриването на конкретните езикови измерения на комичното в анализиранияте литературни текстове има и

открояването на ролята на негацията, повторението и деиксиса в структурата на комичното.

Бих искала специално да отбележа тънките наблюдения на Д. Хамзе над гротеската на базата на богат емпиричен материал и изводите, които тя прави за „конотативната еволюция и трансформация на смисъла на думите в гротесковата „лаборатория” на Гомбровичевото творчество“ (стр. 360). Стойностни резултати от гледна точка на употребата на специфичните ресурси на полския език се съдържат в проучването на функционално-прагматичния потенциал на деминутивите, авторските неологизми и езиковата игра в контекста на изграждането на гротесковата образност.

Приемам напълно приносите, посочени в приложената към дисертацията справка, Бих добавила към тях още два приносни момента, които достатъчно красноречиво говорят за новаторските черти на обсъжданото изследване: 1. Трите основни категории на комичното са анализирани в съпоставителен план въз основа на конкретен текстов материал, като акцентът е върху техните комуникативно-прагматични измерения и спецификата на присъщите им езикови техники за изразяване; 2. Приложен е оригинален подход към проучването на интерактивния характер на комичното в творчеството на В. Гомбрович. Разкрити са механизмите за съвместно конструиране на смисъла в диалога между автора и читателя в комуникативното пространство на комиката.

6. Преценка на публикациите и личния принос на докторанта

Димитрина Хамзе има впечатляващ брой публикации по темата на дисертацията. Във включения в документацията списък фигурират 78 научни статии и студии, намерили своето място в авторитетни специализирани издания в България, Полша, Чехия, Русия, Великобритания (в периода 1996-2016 г.). Това, че значителна част от съдържанието на дисертационното изследване е апробирана пред специализирана научна аудитория, без съмнение е спомогнало за валидирането на резултатите от извършения анализ и за усъвършенстването на начина, по който се интерпретират установените езикови факти и явления.

Докторантката е работила самостоятелно върху дисертационния труд и всички съдържащи се в него коментари и изводи, както и посочените приноси са изцяло нейна лична заслуга.

7. Автореферат

Авторефератът отразява адекватно съдържанието на дисертацията и изчерпателно представя резултатите от извършения анализ.

8. Препоръки за бъдещо използване на дисертационните приноси и резултати

Приносите и резултатите от дисертационното изследване могат да намерят приложение при разработването на академични курсове и учебни помагала по стилистика на художествения текст, лингвистична прагматика, теория на литературната комуникация и рецепция, анализ на дискурса и философия на езика. Присъединявам се към казаното от докторантката (стр. 500-501) относно перспективите за бъдещи научни изследвания на категориите на комичното в няколко възможни посоки, между които от особен интерес са по-нататъшният анализ на комемите на текстово равнище с цел открояване на дистинктивните и конюнктивните им черти и по-детайлното проучване на фразеологичния пласт на полския език като източник за комикогенеза.

Препоръчвам дисертационното изследване да бъде публикувано в цялостния си вид, за да може постигнатото от авторката да стане достояние на по-широк кръг специалисти.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационният труд на Д. Хамзе съдържа научни и приложни резултати, които представляват оригинален принос в науката и отговарят на изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България, Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и съответния Правилник на ПУ. Представените материали и дисертационни резултати напълно съответстват на специфичните изисквания на Филологическия факултет, приети във връзка с Правилника на ПУ за приложение на ЗРАСРБ.

Докторантката има задълбочени теоретични познания по научната специалност *Филология* и демонстрира забележителни аналитични умения при работата с конкретния езиков материал. Осъщественото от нея самостоятелно дисертационно изследване почива на солиден концептуален фундамент и има несъмнена научно-практическа стойност.

Въз основа на казаното дотук с пълно убеждение давам своята положителна оценка за обсъжданото дисертационно изследване и **предлагам на почитаемото научно жури да присъди образователната и научна степен „доктор“ на Димитрина Георгиева Костадинова-Хамзе** в област на висше образование 2. Хуманитарни науки, професионално направление: 2.1. Филология; докторска програма: Славянски езици (полски език).

02.08. 2016 г.

Изготвил становището: .....

гр. София

доц. д-р Силвия Петкова